

Državni izpitni center

NPZ kot „drugo mnenje“ o doseženem kurikulu in (tudi) o šolskem ocenjevanju

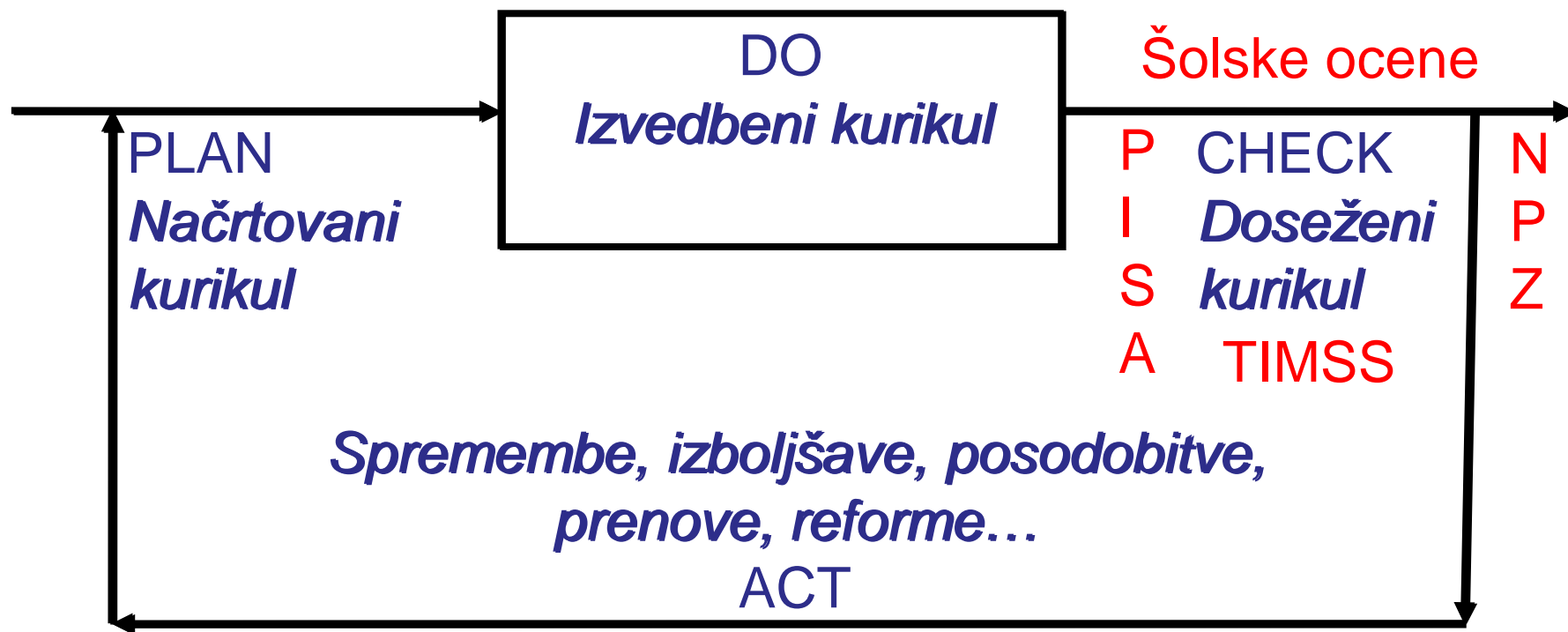
Strokovno srečanje ravnateljic in ravnateljev osnovnih šol

Portorož, 11. in 12. november 2013

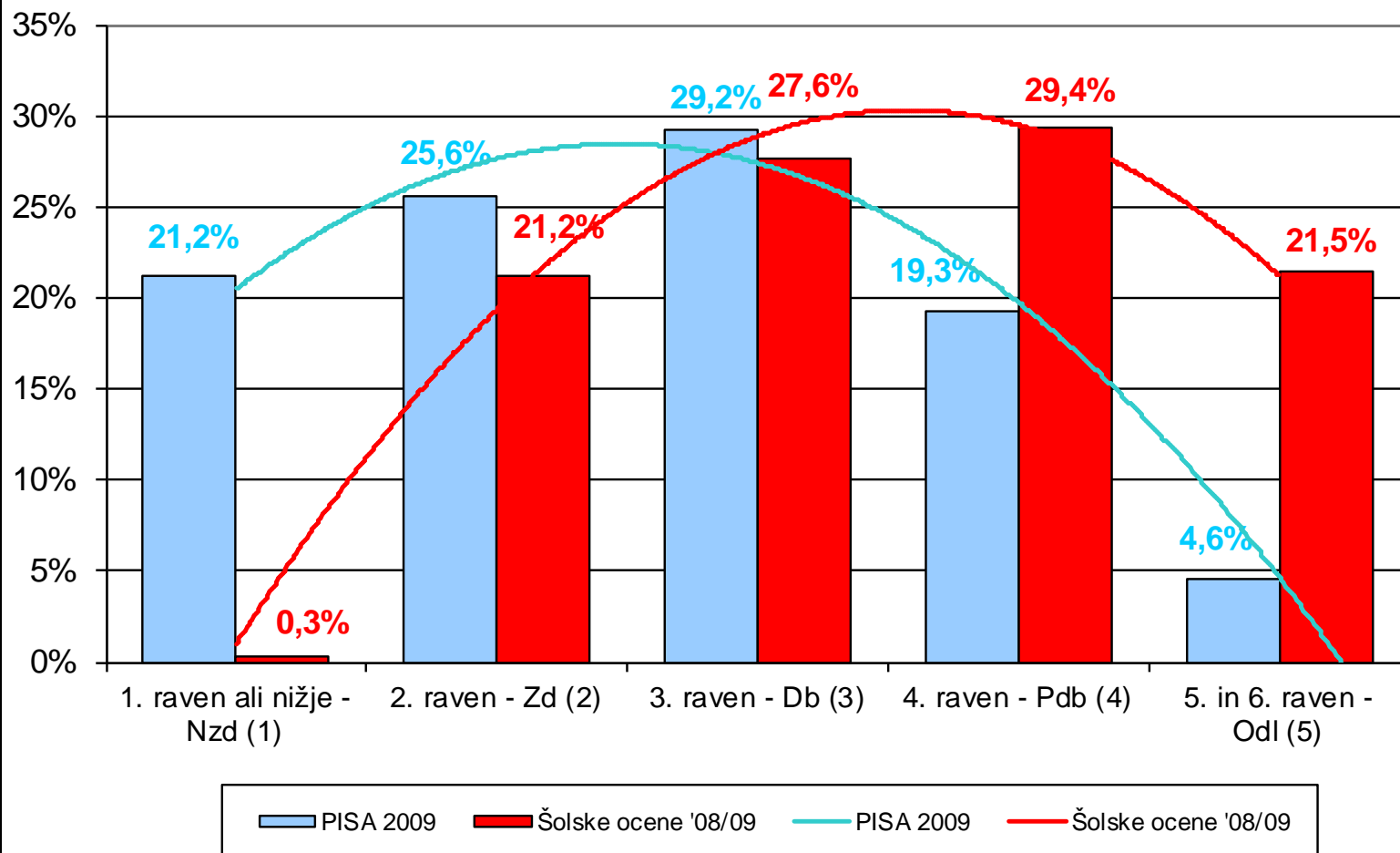
Dr. Darko Zupanc

Tri vrste / stopnje kurikula in krožna kurikularna zanka kakovosti (PDCA)

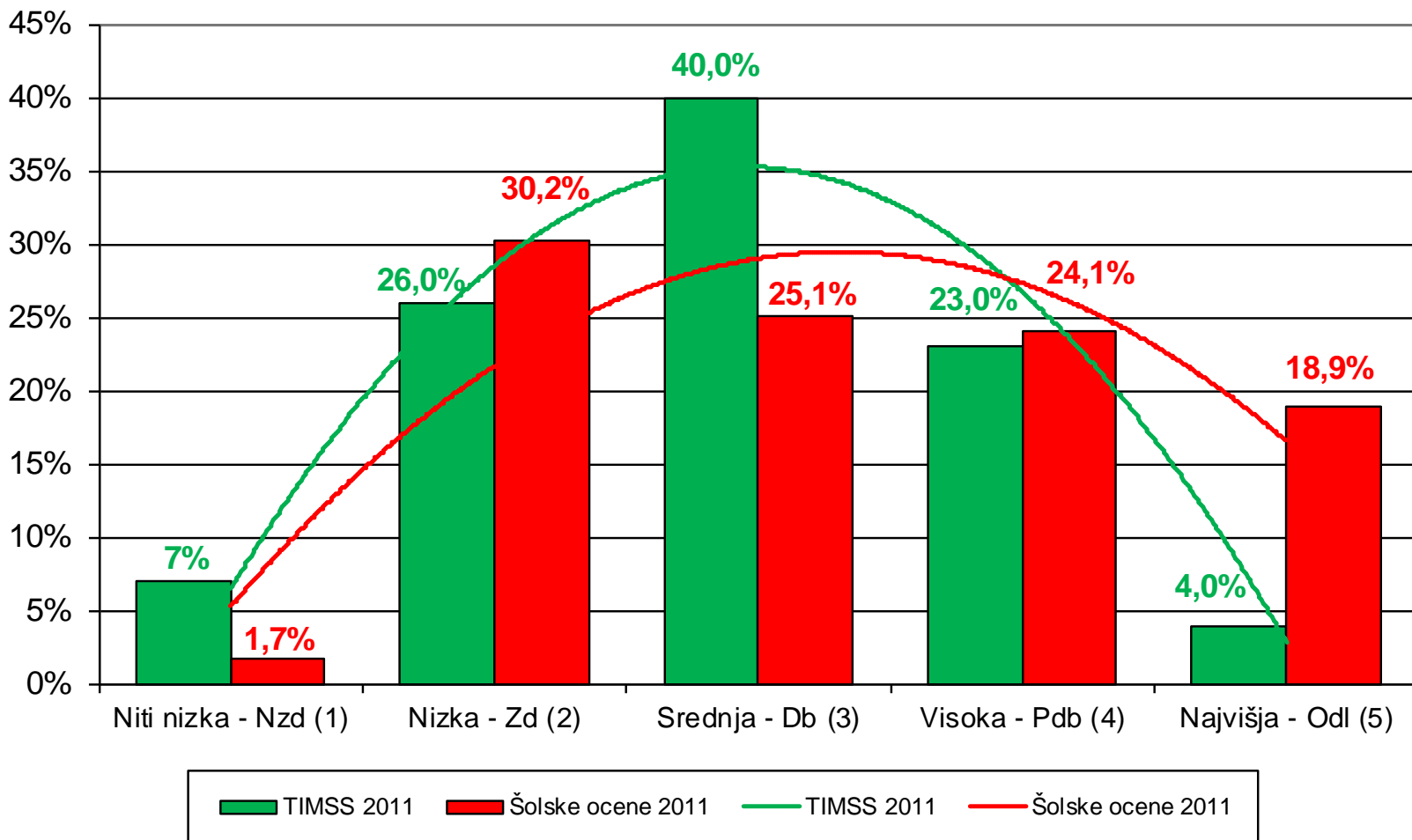

Odstotek učencev, ki je v Sloveniji v 9. razredu pri SLO leta 2009 dosegel zaključno oceno (Semen, 2010) in nivo pri BRANJU - PISA 2009

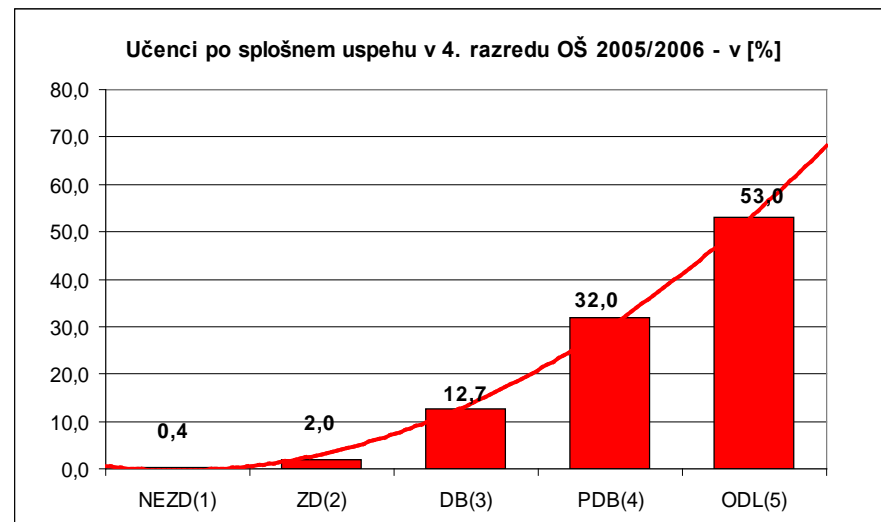
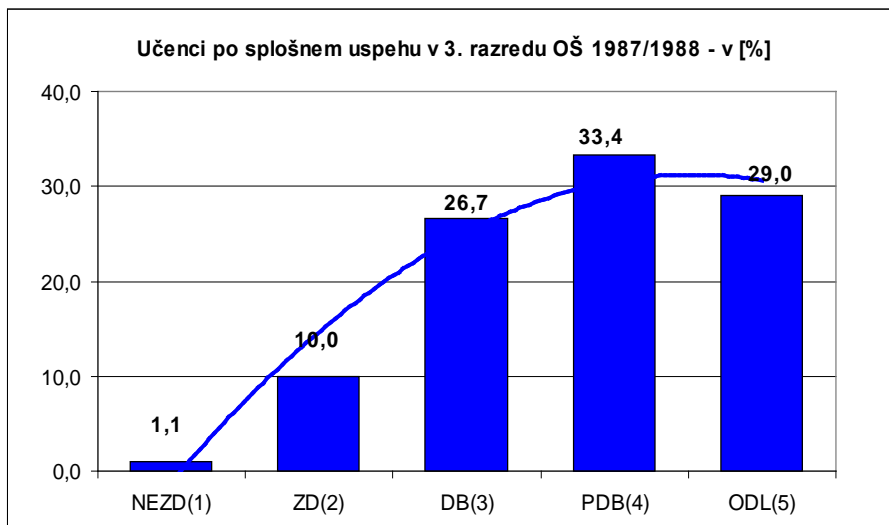
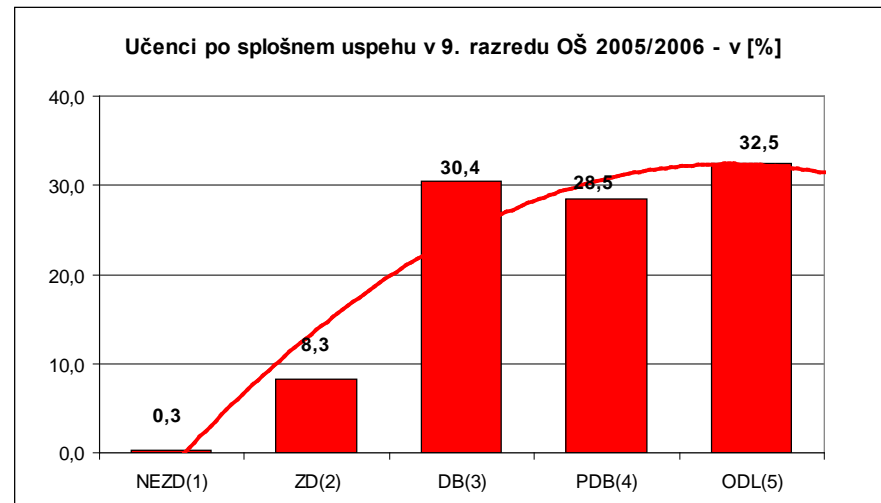
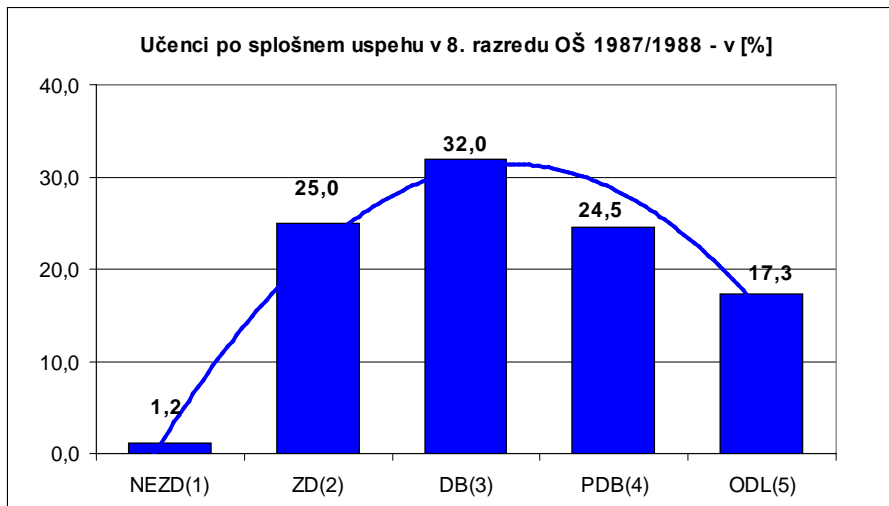

Ali s šolskimi ocenami prikazujemo olepšano sliko...?

Odstotek učencev, ki je v Sloveniji v 9. razredu pri MAT leta 2011 dosegel zaključno oceno in dosežene ravni znanja pri MAT - TIMSS 2011

Pri MAT so porazdelitve bolj usklajene, pa vendarle...

Porazdelitev splošnega uspeha ob koncu osnovne šole v šolskem letu (1987/1988) in 18 let po tem (2005/2006)

Ohranjanje zahtevnosti?

- V Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v RS (1995: 22) je zapisana usmeritev, da je treba v Sloveniji »spodbujati vključevanje čim širšega dela populacije mladih v splošno ali strokovno srednje izobraževanje in **ob ohranjanju ravni zahtevnosti** povečati prehodnost med različnimi segmenti izobraževalnega sistema«.
- Ali smo pri vsem tem vzdrževali »**ravni ohranjanja zahtevnosti**«?
- Anketno vprašanje v novi Beli knjigi (2011) je bilo tudi:
  - Ali menite, da so učitelji, ki poučujejo na vaši šoli, v zadnjih desetih letih pri ocenjevanju znižali kriterije zahtevnosti?
  - Samo 27% ravnateljev meni, da NE; med učitelji gimnazij pa je takih celo samo 11 %.
- Utemeljeno dvomim, da smo vzdržali "**ravni ohranjanja zahtevnosti**" ampak smo podeljevali in še podeljujemo visoke ocene, certifikate, diplome - inflacija?

Nemčija po šokantnih TIMSS in PISA rezultatih

TIMSS 1995 in kasneje PISA 2000 so bili za Nemčijo „šok“

- **Bili so podpovprečni tako v bralni, matematični in naravoslovni pismenosti. Imeli so velike deleže učencev z nizkim nivojem znanja in velik vpliv SES in emigracijskega ozadja**
- **Učenci v nemških deželah z eksternimi izpiti so prekašali dosežke učencev v preostalih deželah; Dosežki učencev (PISA 2003) v katerikoli nemški deželi z eksternimi izpiti so bili v povprečju boljši kot v katerikoli deželi brez eksternih izpitov (Wößmann, 2010)**
- **Vpliv sistema eksternih izpitov v državi na dosežke učencev je za približno 1/3 ekvivalenta šolanja enega leta (Jürges, Shneider, Büchel, 2003)**
- **Druga mednarodna študija (Piopiunik, Schwerdt, Wößmann, 2012) kaže, da učinek eksternih izpitov med državami lahko presega cel ekvivalent šolanja enega leta**

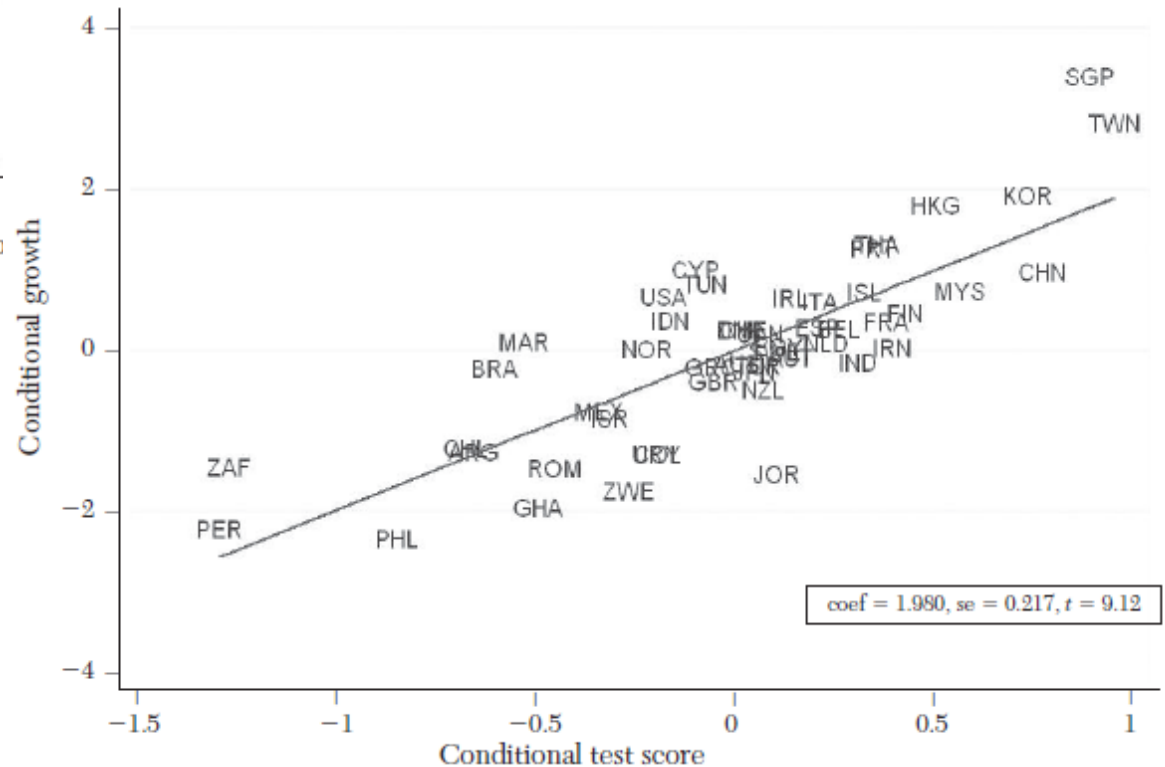
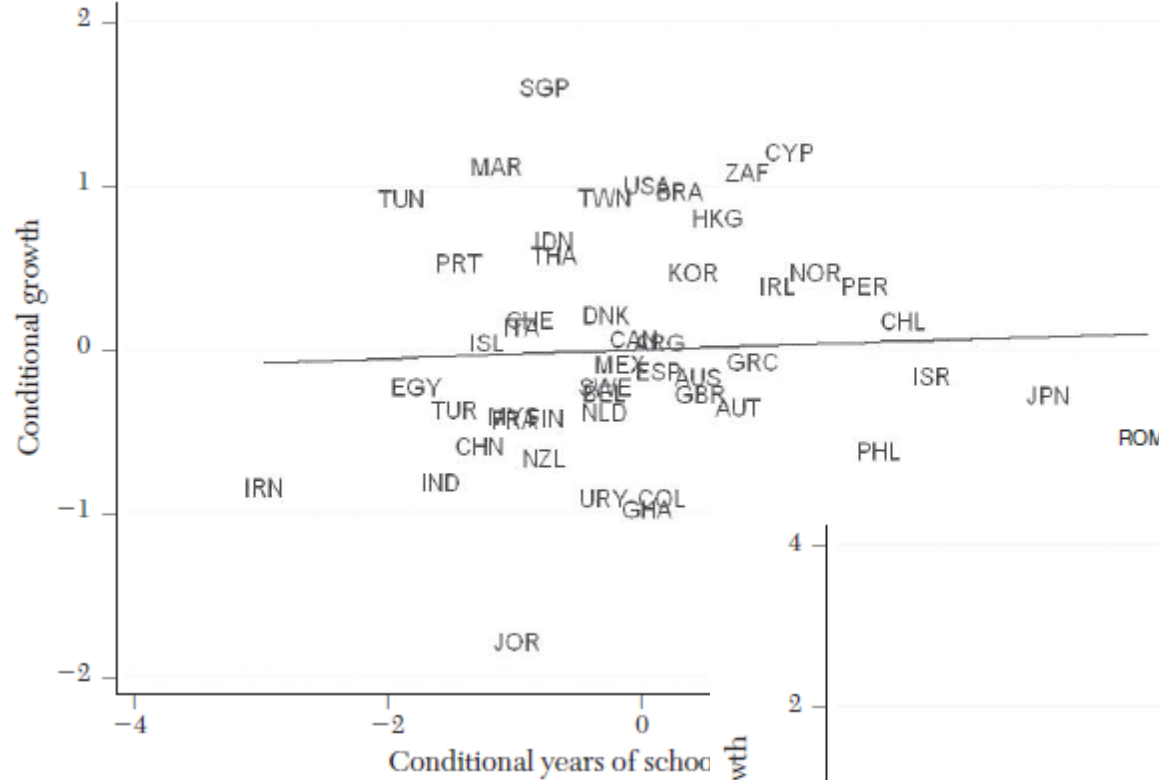

Kakovost izobraževanja in razvitost države

- Manj razvite države so skozi izobraževanje poskušale dohiteti bolj razvite (tudi) s (z):
  - podaljševanjem let šolanja in širjenjem obsega pouka in vzgojno-izobraževalnih dejavnosti ob pouku
  - večanjem deleža vključenih v osnovno in višje stopnje izobraževanja
  - povečevanjem deleža diplomantov, ki zaključijo izobraževanje na osnovni in višjih stopnjah, z višanjem stopnje izobrazbe
- Raziskave kažejo, da je učinek (samo) povečevanja deleža vključenih v izobraževanje in tudi dosežena višja šolska izobrazba ŠIBAK dejavnik razvoja
- **Močnejši dejavnik razvoja od KOLIČINE je KAKOVOST**

Vpliv let šolanja in/ali dosežkov na gospodarsko rast...

Vir: Hanushek and Wößmann (2008).

Doktrina (šolskega) ocenjevanja – „...pri učencih iščemo znanje in ne neznanja...“?

• *“Če bi nas kdo slišal in upošteval, bi napotek, naj pri učencih iščemo znanje in ne neznanja (česar se vsi in vedno bolj držimo), slišali tudi tisti, ki sestavljajo naloge za NPZ. Tako večina učencev ne bi dobila negativne povratne informacije, ki jim zmanjša samozaupanje in daje občutek nesposobnosti.”* (Pintar, 2013, ŠR 64(16), 16)

- ALI je pri nas res tak napotek; je to doktrina (šolskega) ocenjevanja?
- ALI se tega res vedno bolj drži večina učiteljev?
- ALI (naj) samozaupanje in občutek sposobnosti pri učencih temelji na prikrivanju realne povratne informacije; tudi kaj učenec ne zna?
- ALI pa je morda tak napotek škodljiv; je takšna doktrina pri ocenjevanju v popolnem nasprotju z načeli o ocenjevanju doseženega..., glede na kurikularne učne cilje in standarde znanja?

- Če niti pri preverjanju znanja učenci in njihovi starši ne dobijo prave informacije, tudi kaj ne znajo; kako pa naj se potlej odzovejo, ukrepajo, izboljšajo svoje učenje, znanje... in učitelji poučevanje?
- ... ALI je takšen „napotek“ samo skrajni odziv na domnevo, da so učitelji pri učencih (včasih) iskali „samo“ neznanje?
- Še posebej učenci z manjšimi učnimi sposobnostmi in/ali drugimi težavami vsekakor potrebujejo spodbude, tudi z „iskanjem“ znanja; zdrava mera tega je dobrodošla pri formativnem preverjanju znanja
- Tako pri preverjanju, kot tudi pri ocenjevanju znanja, pa je izostanek realne informacije o izkazanem znanju – tudi s povratno informacijo o neznanju – škodljiv; še posebej na dolgi rok...
- Gaber in Tašnerjeva (2009) nevidno pedagogiko opišeta, kot da: Preobremenjenim učencem, ki nekaj (še) ne znajo, zaradi možnega zmanjševanja njihove dobre samopodobe le-tega učitelji ne sporočijo, učence hvalijo in jih 'uvrstijo' med prizadevne, ki pač niso talentirani za zapletene, abstraktne miselne operacije ali druge spretnosti...

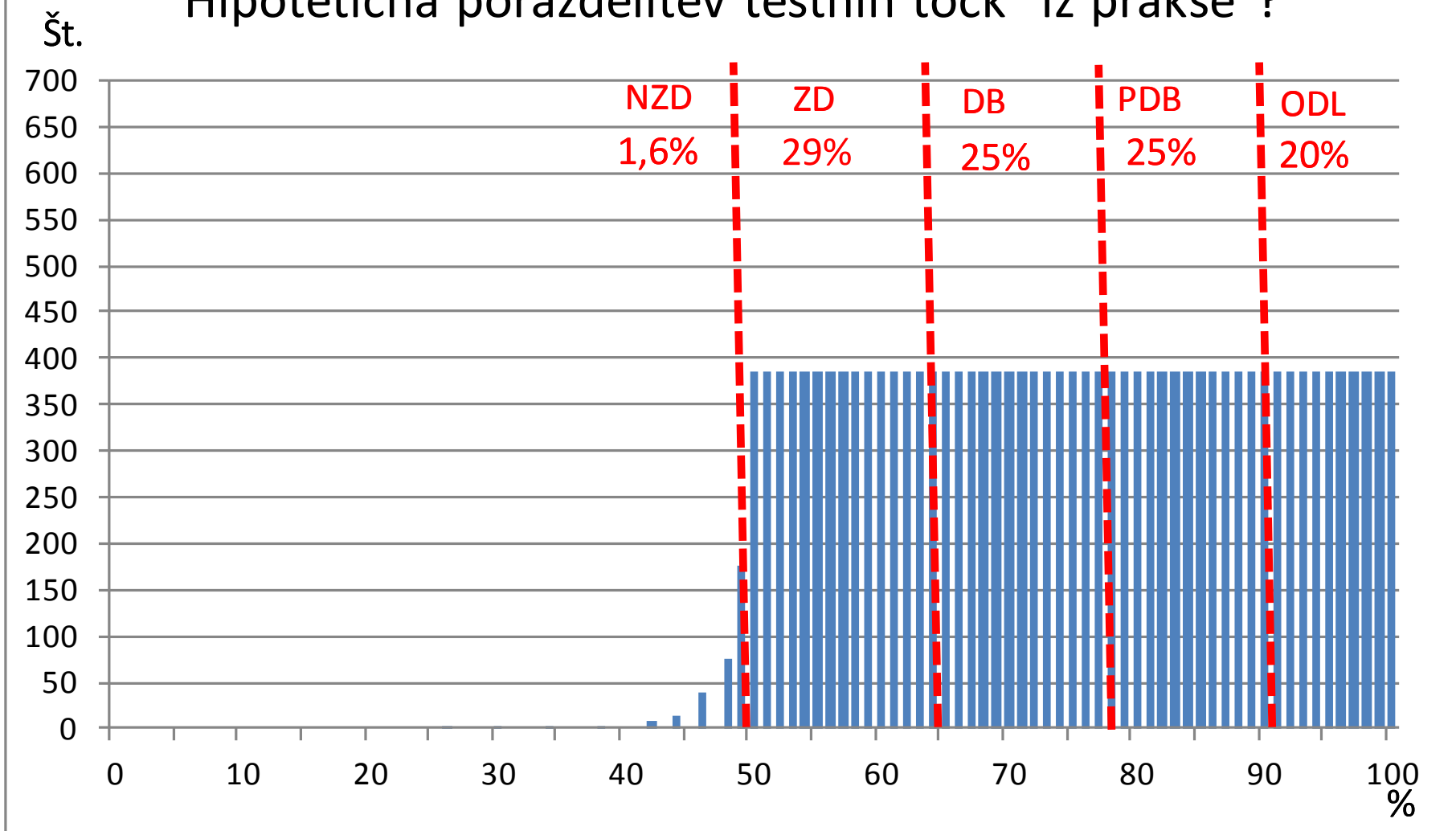
- **Učitelj učencem daje naloge** - take, ki jih zmorejo; ne „obremenjuje“ pa jih s takimi, pri katerih bi odsotnost »talenta« lahko prišla na dan...
- **Sam menim, da ni tolikšen problem, da v šolah praktično ni nezadostnih zaključnih ocen...**
- **... slabo oceno dobijo tisti, ki se stvari niso dobro naučili „na pamet“, problem je, da odlične ocene dobijo tisti, ki se samo (nič) niso zmotili!**
- **Prizadevni učenci za znane in pričakovane naloge v testu dobijo (skoraj) vse možne točke in s tem tudi signal, da „vse“ znajo...**
- **Test bi moral imeti znaten del zahtevnih, nepoznanih in nepričakovanih nalog; učenci pa bi morali imeti pravico zmotiti se tudi pri lažji nalogi**
- **Učenci naj bi se soočali z zahtevnimi izzivi in iz sebe stisnili kar največ, in bili pohvaljeni ter nagrajeni z odlično oceno, četudi ne znajo „vsega“ „**
- **Samostojna tema pa je..., v šolah obvezno „preverjanje“ znanja pred ocenjevanjem in domnevno reproduciranje (skoraj) enakih vprašanj in nalog pri testih za ocenjevanje znanja...?**

Interpretacija rezultatov NPZ...

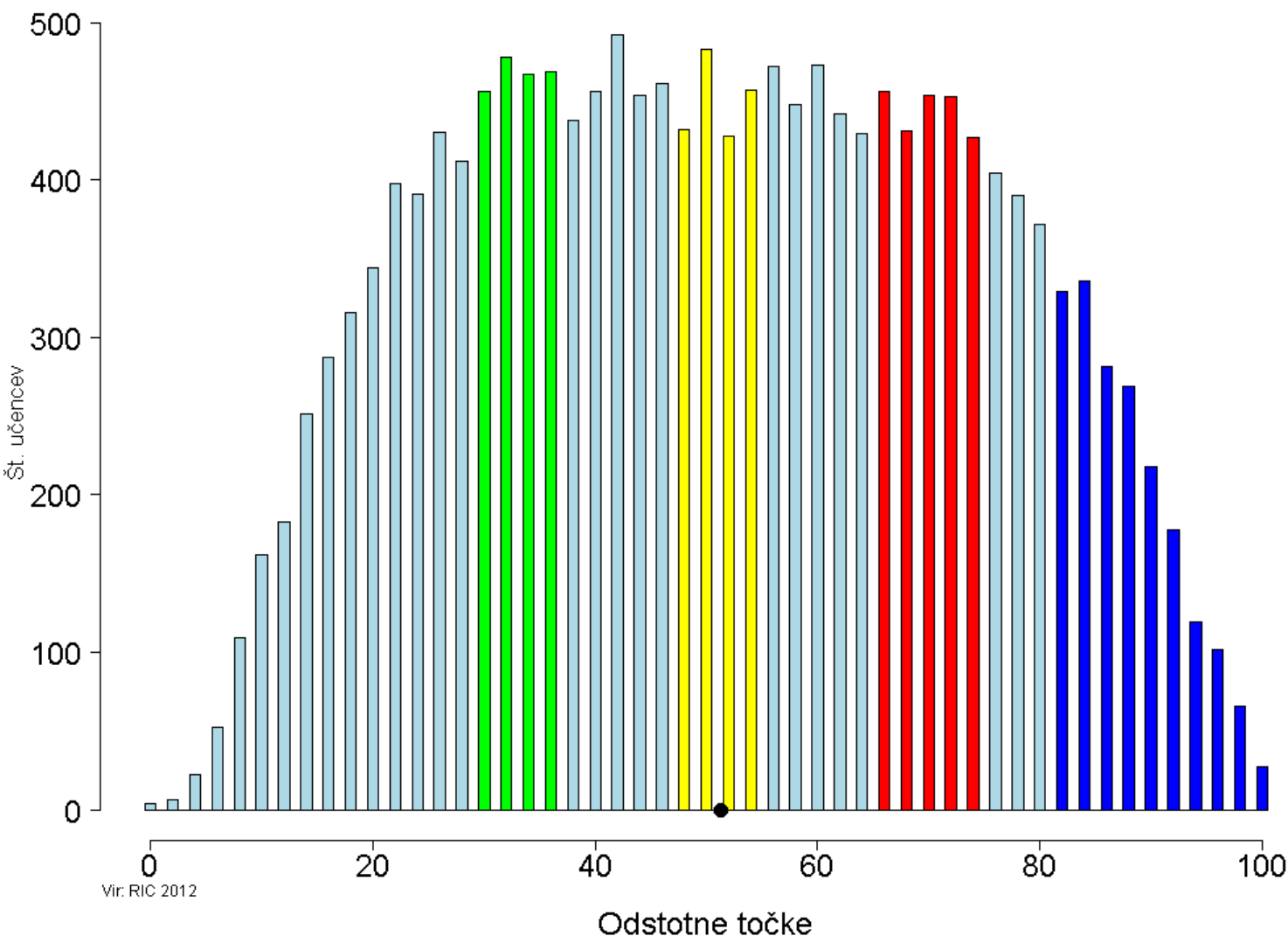
- **Devetošolci so letos dosegli v povprečju**
  - pri SLO 51,77 % (lani 54,94 %)
  - pri MAT pa 55,26 % (lani 51,44 %)
- Iz tega **NE** moremo sklepati, da
  - so letos pri SLO slabši od lani; in boljši letos kot lani pri MAT
  - je letos znanje SLO slabše kot znanje MAT, lani pa je bilo obratno
- **Povprečni dosežek cca. 50 % NE** pomeni, da je znanje naših devetošolcev komaj zadostno – ocena zd(2)
- **Opisi dosežkov po barvnih območjih (od zelenega, rumenega, rdečega in modrega)** kažejo vsebino doseženega in tudi NE-doseženega znanja

Kakšen bi bil preizkus z želeno 50 % mejo za zd(2) in deleži po ocenah, kot pri šolskem ocenjevanju?

Hipotetična porazdelitev testnih točk "iz prakse"?

Porazdelitev točk pri MAT (3. obdobje, 2012, N=16914)

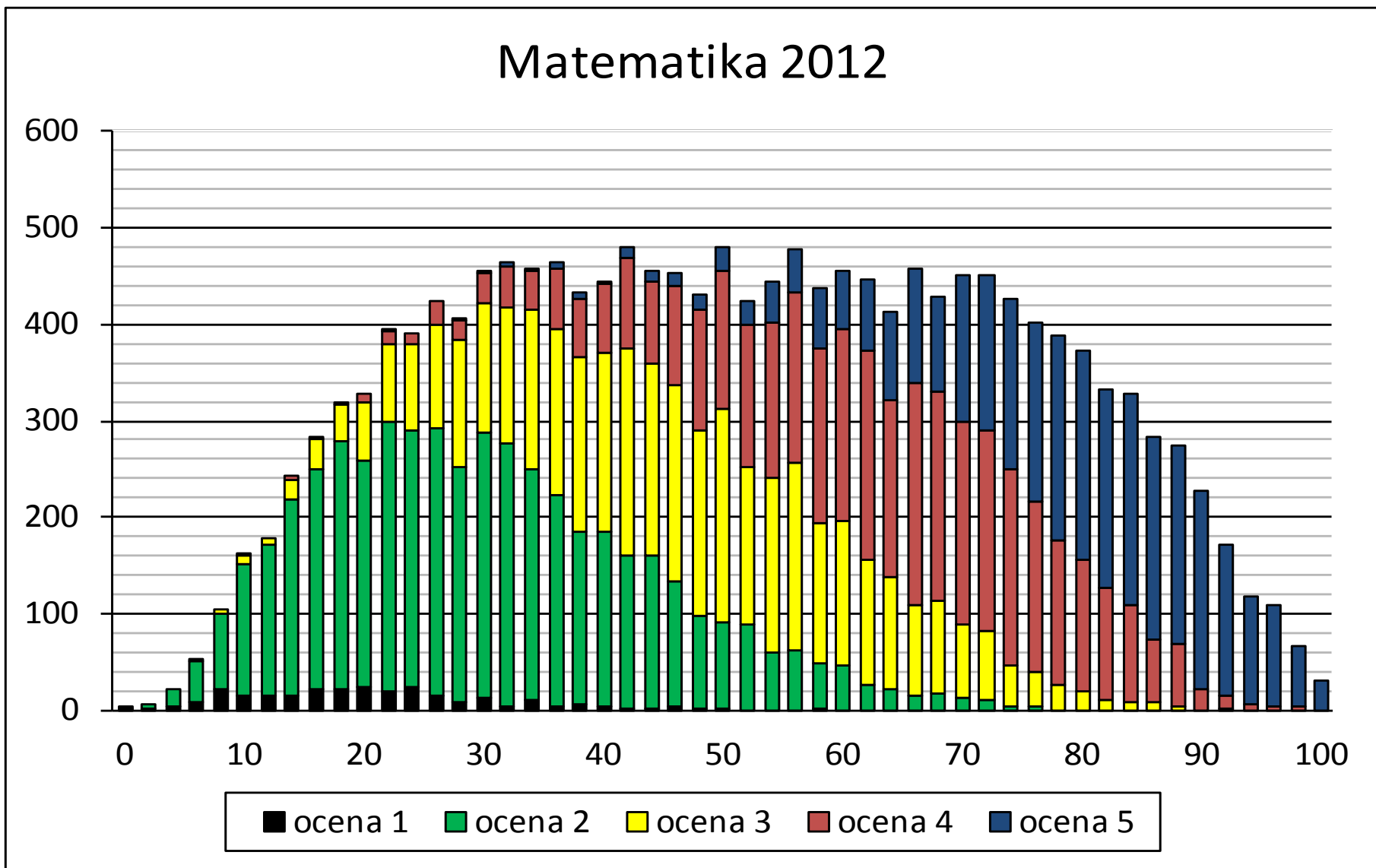

NAD MODRIM OBMOČJEM

Naloge, ki jih v 65 % primerov ne rešijo niti učenci z najboljšimi dosežki.

Zvonasta porazdelitve dosežkov NPZ in šolske ocene

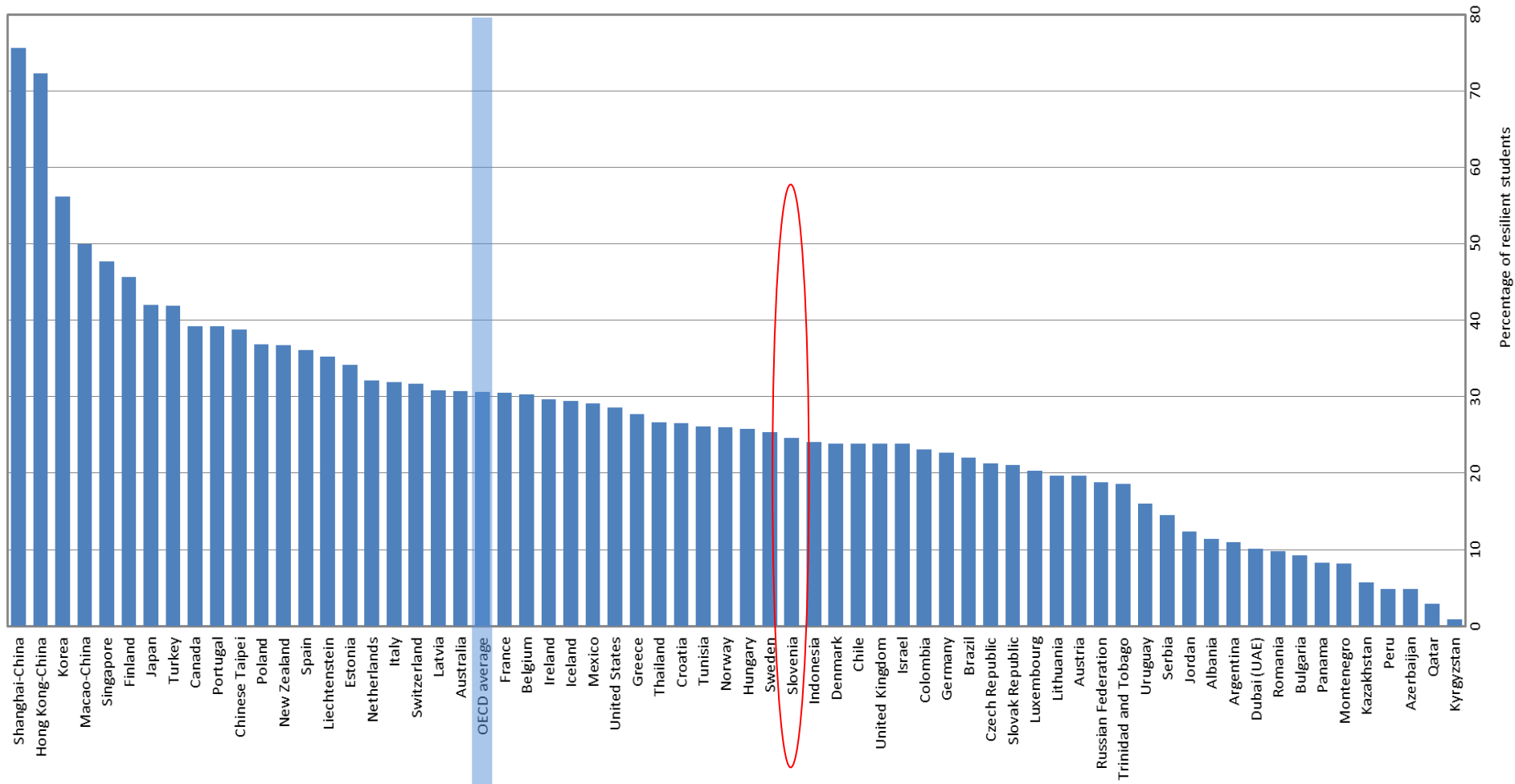

NE-pravičnost

- Ocenjevanje je **pravično**, če učenci za enako izkazano znanje dobijo enake ocene (Kodelja, 2000). Če je ocena previsoka ali prenizka, v obeh primerih je krivična.
- Učitelji običajno dajejo socialno-ekonomsko privilegiranim učencem (dijakom) in dekletom boljše šolske ocene, tudi če zunanje preverjanje znanja pri njih ne izkazuje boljših dosežkov in odnosa do učenja kot pri socialno-ekonomsko prikrajšanih učencih (dijakih) in fantih. (OECD, 2012)
- Pravičnost ne pomeni, da odličnost in najboljši v znanju ne smejo priti do izraza, temveč da je med njimi visok delež TUDI tistih iz nepriviligiranih socialnih okolij, z manj izobraženimi starši, iz neubranih središč, Neslovencev...

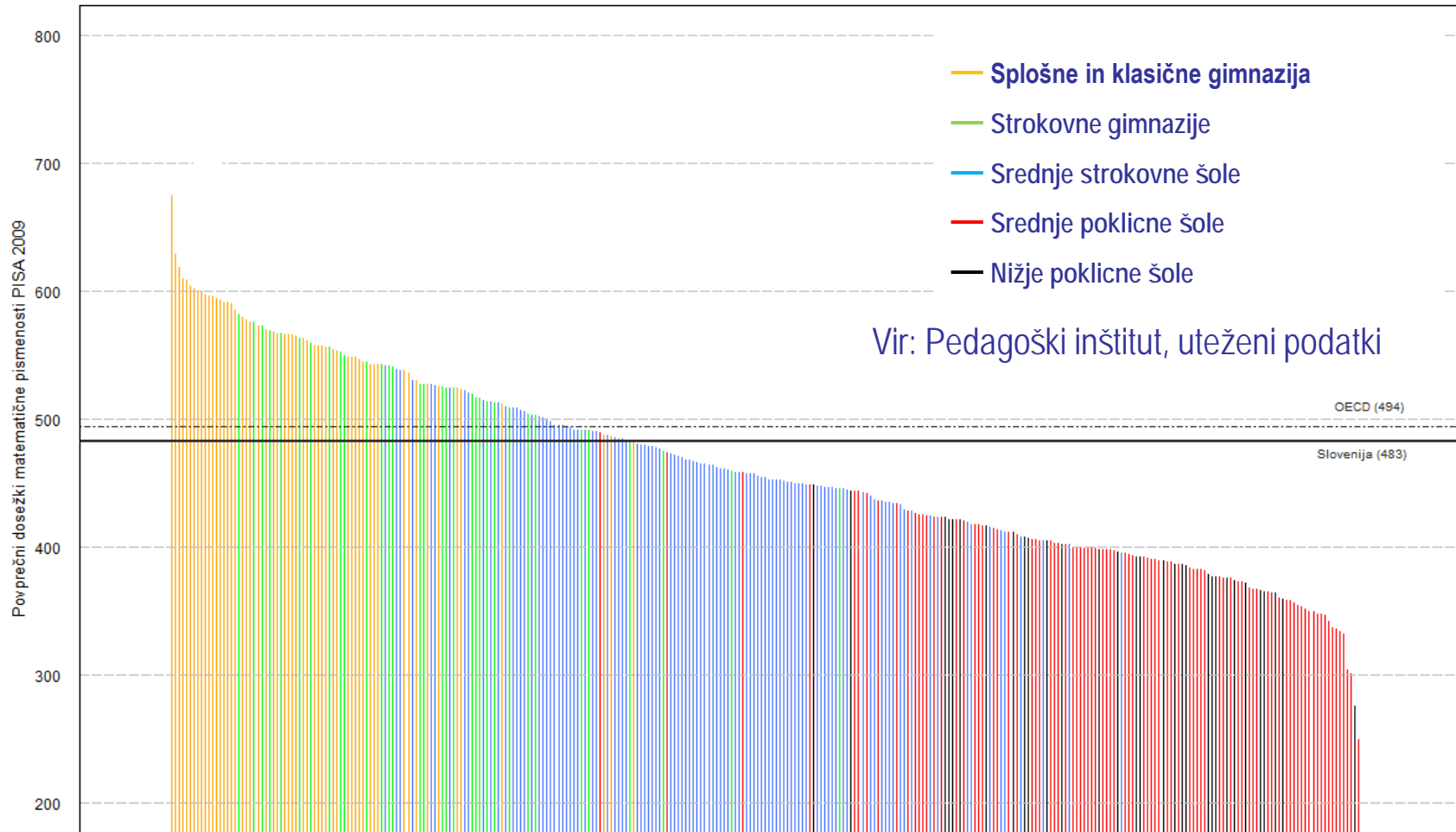
Odstotek dijakov, ki so učno uspešni navkljub slabim razmeram (ekonomske, socialne, kulturne)

OECD (2010), *PISA 2009 Results: Overcoming Social Background – Equity in Learning Opportunities and Outcomes (Volume II)*, p. 63.

Matematična pismenost PISA – po programih v SŠ

Dosežki matematične pismenosti v raziskavi PISA 2009

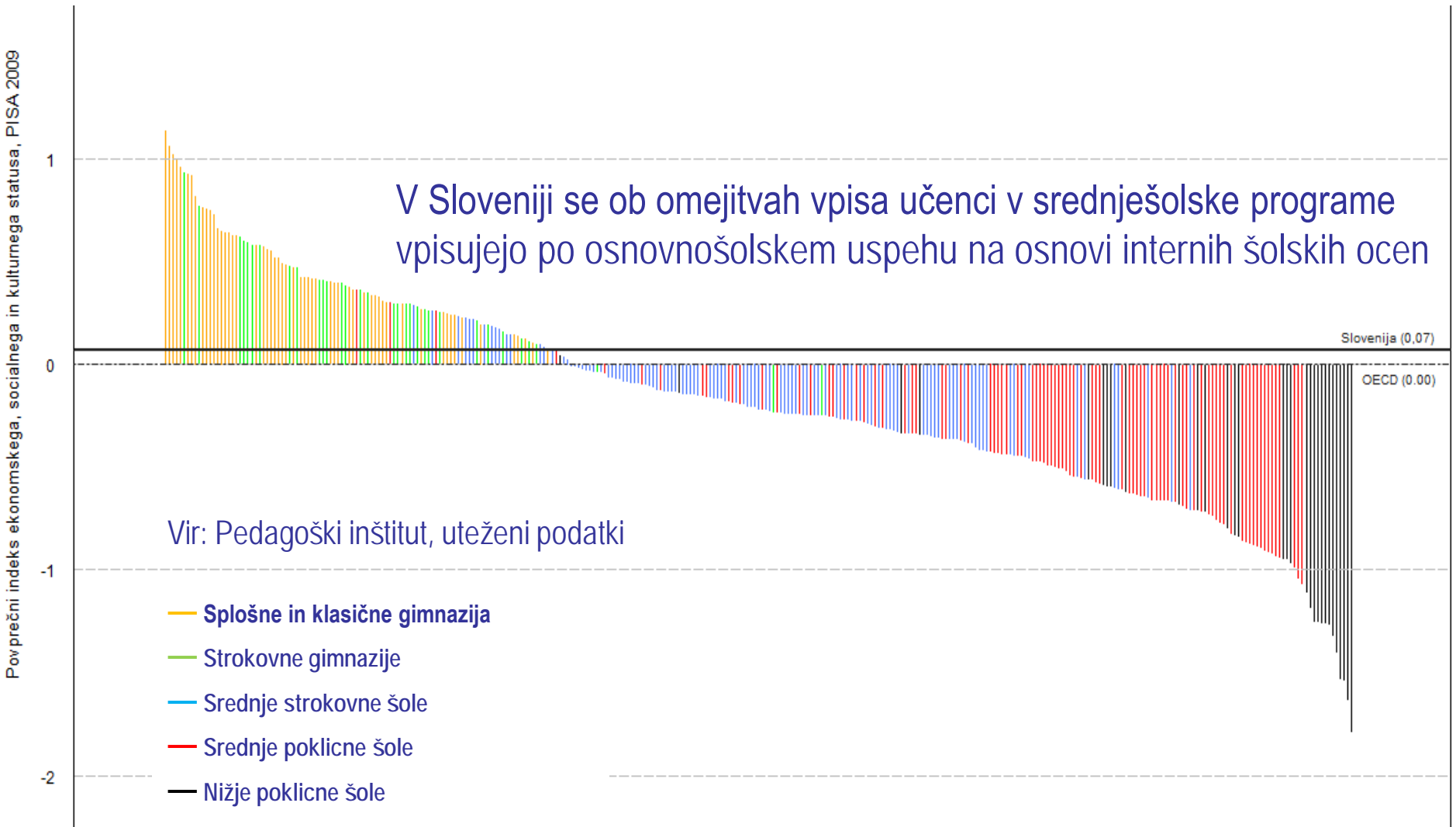

Vir: Pedagoški inštitut, uteženi podatki

Šole

Vir: Pedagoški inštitut, uteženi podatki

Indeks ekonomskega, socialnega in kulturnega statusa po vrstah šol v Sloveniji (PISA 2009)

Šole

Vir: Pedagoški inštitut, uteženi podatki

Šolske ocene ohranjajo socialne razlik

- Šolske ocene močno vplivajo na vpis - izbiro bolj akademskih ali strokovno - poklicnih programov srednjih in visokih šol
- Šolske ocene so pomembno povezane tudi s pričakovanji dijakov glede zaključka šolanja na univerzitetni ravni; tudi ko se izloči vpliv njihovih dosežkov in SES (OECD, 2012)
- Pričakovanja dijakov se v praksi izkažejo kot samouresničujoča se prerokba
- Med socialno-ekonomsko privilegiranimi dijaki v Sloveniji so pričakovanja, da bodo zaključili šolanje (samo) s srednjo šolo, štirikrat manjša kot med socialno-ekonomsko prikrajšanimi učenci, četudi izkazujejo enak nivo doseženega znanja. Slovenija je po raziskavi PISA v skupini petih držav, kjer so te razlike največje (OECD, 2012).
- Nepravičnost pri šolskem ocenjevanju vodi k nepravičnosti v izobrazbenih pričakovanjih, kasneje k nepravičnosti pri zaključkih šolanja, pri zaposlitvi, plačilu za delo..., s čimer se ohranjajo socialne razlik in zmanjšujejo možnosti nepriviligiranih za mobilnost po družbeni lestvici navzgor

Za zaključek...

- **Učenci in spremljajoči deležniki potrebujejo(mo) pravo povratno informacijo o doseženem znanju (kurikulu); tudi o tem kaj učenci (še) ne znajo**
- **Šolniki med seboj odkrito razpravljamo o vrednosti, zanesljivosti in objektivnosti šolskih ocen; dvome o tem nakazujejo tudi meritve znanja z mednarodnimi testi...; in na to opominja tudi NPZ**
- **Dobri testi vsebujejo tudi več zahtevnih nalog (vprašanj), točkovne meje (%) za ocene pa v takem primeru niso visoke...**
- **Za dobro šolo in za učence je kakovost pomembnejša od količine; doseganje visokih taksonomskih ciljev, zahtevnih znanj...**
- **V želji po družbeni enakosti NI prava rešitev, da se pri vrednotenju znanja dela uravnalovka in zakriva razlike; da od učencev ne pričakujemo in ne zahtevamo veliko in ne izpostavimo odličnosti**

- **Diferenciacija je v letih šolanja dejstvo, česar ne moremo in ne smemo tajiti...; le na osnovi merljivih in transparentnih kriterijev**
- **Za kakovost je pomembna zahtevnost in odličnost in s tem tudi diskriminativnost pri dosežkih: nizki, srednji, visoki in izjemni**
- **Pri tem pa je najmanj tako pomembna pravičnost; če so razlike v ocenah v veliki meri pogojene s SES mladostnika oz. njegove družine, je to NEpravično**
- **Objektivno ocenjevanje je za učence (tudi) iz depreviligiranih sredin v resnici priložnost in osnova za realna, tudi visoka, pričakovanja za nadaljnje šolanje**
- **NPZ naj se izkoristi kot dobro osnovo za odločanje na osnovi podatkov, za vzpostavitev sistemov povratnih informacij za šole, učitelje in učence, ter za večjo kakovost in pravičnost**

- NPZ je v veliki večini primerov upoštevanja vredno „drugo mnenje“; tako na ravni učenca, učitelja/razreda, na šolski ravni in tudi na sistemski
- NPZ izostri odprta vprašanja in predstavlja osnovo za strokovno diskusijo...; naj pa ne zaostri odnosov med sogovorniki
- NPZ naj bo izhodišče za izboljšave in nadgradnjo že obstoječih dobrih stvari (in eno – in drugo); ni grožnja in naj ne bo osnova za izključevanje (ali eno - ali drugo)
- Argumentirana kritika, tudi nalog v preizkusih NPZ, vsekakor ni prepovedana; učinek pa bo največji, če je to v ustreznih strokovnih krogih, srečanjih...
- NPZ lahko povratno vpliva na interno šolsko ocenjevanje
- NPZ lahko vpliva na (pre)visoke šolske ocene; večjo pravičnost med fanti in dekleti, in po SES; kar ima lahko pozitiven vpliv za nadaljnje šolanje in status v družbi v odraslosti

ric

Državni izpitni center

Hvala za pozornost.

Dr. Darko Zupanc

darko.zupanc@guest.arnes.si

Državni izpitni center
Kajuhova ulica 32 U, 1000 Ljubljana, Slovenija
Telefon 01/5484600, fax 01/5484601
www.ric.si

